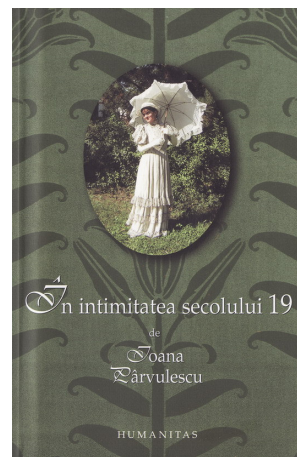

Ioana Pârvulescu, *În intimitatea secolului 19*, București, Editura Humanitas, 2005, 348 p.

Ioana Pârvulescu, o autoare surprinzătoare, exprima cu nonșalanță ideea, într-un interviu luat în ziarul *Cotidianul*, că e convinsă că a trăit și în alt timp, altfel neputându-se explica viziunile pe care le are asupra Bucureștiului dispărut¹. De aceeași ființare cu și în epoci demult apuse încearcă să ne convingă și în volumul de față, intitulat, curajos și sintetic, *În intimitatea secolului 19*. O încercare temerară, de a pătrunde în străfundurile unui veac al speranței, de a-i găsi pastelurile potrivite, evidențiindu-i luminile și umbrele, justificată prin prisma abundentului CV al autoarei – eseist, publicist și critic literar, doctor în filologie, redactor la *România literară* etc. – și impresionantelor volume publicate înaintea și după apariția lucrării de față: amintim doar câteva titluri – *Alfabetul doamnelor*, București, Editura Crater, 1999; *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, București, Editura Humanitas, 2003; *În țara Miticilor. De șapte ori Caragiale*, București, Editura Humanitas, 2007.

În intimitatea secolului 19, ce între timp avea să întrunească succesul la public cu cel în fața criticii, nu este, fapt ce trebuie punctat din start într-o recenzie publicată într-o revistă științifică de istorie, cum este cazul de față, o carte de istorie științifică. Nu este nici o compoziție ficțională, fiind construită pe surse istorice precise. Este mai degrabă vorba de acel gen de „istorie la persoana I”, fapt pe care îl relevă și coperta cărții, înfățișând-o tocmai pe autoare în ținută de „secol 19”, după cum îi place Ioanei Pârvulescu să ocolească cifrele romane cu consecvență. Este, așadar, acel gen de istorie filtrată la maxim de autor, în care primează, cel puțin în parte, trăirile proprii ale respectivului autor la contactul și apoi consensualizarea cu durată. Dar cel mai bine exprimă această relație Ioana Pârvulescu, într-o introducere sublimă intitulată „Întoarcere în secolul 19”: „Secolul 19 este o altă planetă. Îți trebuie un anume spirit de aventură ca să te întorci acolo, asumându-ți riscul de a trăi, zi de zi, exact ca oamenii vremii, de a te obișnui cu felul lor energic de a fi, cu regulile lor de conversație, [...] cu caii și cu servitorii lor, cu inima lor moale și cu tăria de caracter, cu oala lor de noapte și cu balurile lor, cu teribilele lor pistoale și cu neajutorarea îngrozitoare în fața bolii, cu miasmele, cu parfumurile și cu sărurile lor, cu puricii și ploșnițele dezgustătoare din hanurile lor, cu privatele din curte, cu scrisorile lor enorme. Dar riscul cel mare este să te deprinzi cu încrederea lor absolută într-un viitor care ție, celui venit de acolo, din viitorul în care credeau ei atât de frumos, îți strânge inima” (p. 5). Astfel, o istorie împreună cu Ioana Pârvulescu devine un soi de bungee-jumping temporal de mână cu autoarea, ce îl învață pe cititor să guste emoțiile și plăcerea saltului.

În afara trăirilor personale la contactul cu veacul al XIX-lea, atenția autoarei se îndreaptă asupra reproducerii unui tablou istoric într-o cheie modernă, urmărind să îi expună atitudinile, mentalitățile, imaginarul. Interesează credințele, valorile și speranțele unor oameni ale căror vieți se reduc, altfel, la „cifre și semne, la funcții

¹ Ioana Pârvulescu, *Am trăit și în alte secole* (interviu), în *Cotidianul*, 6 decembrie 2005.

politice și evenimente, la repere bibliografice și clișee”, oameni pe care autoarea își propune să îi trezească din nou la viață. Capitolele volumului, „Unde”, „Cine”, „Ce și cum”, „Încotro” creează mai multe unghiuri din care poate fi privit cotidianul epocii, sectorul public și cel privat. De pildă, capitolul „Ce și cum” ia în discuție „Ce citesc, cum citesc” oamenii epocii, de la cărțile din librării și cele cărora li se face publicitate în gazete, la cărțile din biblioteci private și cele de pe noptieră, la critica aparițiilor noi, la cărțile pentru copii, dar și la „lecturile primejdioase”; ia, de asemenea, în vizor ce este considerat intim în deceniile de la sfârșitul veacului al XIX-lea, ce este indiscret, ticurile și tipicurile, bârfele și „șoaptele”; cum se călătorește, ce reprezintă „o zi bună”, ce înseamnă una oarecare și cum își reprezintă actorii perioadei „o zi rea”. Din acest punct de vedere, construcția Ioanei Pârvulescu devine una extrem de expresivă și modernă în același timp. Metafora devine formula de ordine a construcției, iar apetența autoarei pentru figura de stil punctul forte al lucrării. Dimensionarea spiritului acestei epoci se realizează pe metonimii sau sinecdoci fericite, cu care Ioana Pârvulescu jonglează în chip facil: „Secolul 19 este unul cu barbă și mustăți” (p. 59); „Parcă au cu toții mai multe brațe cu mai multe degete, mai mulți ochi, mai multe guri și mai multe vieți decât urmașii lor” (p. 61); identitatea ideală a timpului este „bărbat, român și progresist” ș.a.m.d.

Dacă pentru un istoric veritabil a nu translața sensurile actualității asupra trecutului este un exercițiu necesar, obligatoriu, pentru un filolog, așa cum este autoarea, comuniunea prezentului cu paseitatea este căutată și exploatată la maxim: „[...] noi, oamenii viitorului lor, ne-am născut cu o sută și ceva de ani mai în vârstă, purtăm oboseala unei experiențe de un secol în plus, și nu dintre cele care-ți păstrează inocența sau optimismul. Ei, stră-stră-stră-bunicii noștri, sunt, prin raportare la noi, niște eterni adolescenți. Ar fi o dovadă de prostie să ne socotim superiori lor din pricina acestei experiențe care nu face altceva decât să ne îmbătrânească, și încă urât” (p. 9).

Un alt termen ce ar putea exprima fidel posibilitățile și resursele volumului de față este acela de „secvențial”. Tot în antiteză față de un istoric veritabil, Ioana Pârvulescu este emancipată de tendința, de instinctul exhaustivității. Ceea ce contează este episodicul, secvențele capabile să reproducă prin translație și generalizare imaginea întregului. Numai așa se explică și nonșalanța cu care autoarea sare, de exemplu, de la trăirile și expectanțele lui Carol I, pe marginea unui episod de vânatoare organizat în cinstea venirii sale la 1866, la Carol Davila, pornind doar de la coincidența de nume.

Eventuale rezerve pe care le ridică lucrarea unui istoric, aceasta având totuși un conținut istoric, țin de obișnuința profesională de a opera cu note critice și surse bine delimitate, de gruparea și selecția judicioasă a materialului, de definirea ipotezelor și metodelor de lucru, de stabilirea unor criterii complete pentru desfășurarea textului, de lucrul cu tabele și indici. Astfel, *În intimitatea secolului 19* nu înfățișează un aparat critic, ba chiar nici o sumară bibliografie de final. Întrucâtva aceasta nici nu era imperativ necesară, laboratorul surselor fiind unul destul de succint, redus la câteva jurnale ale personalităților epocii și organe de presă. De asemenea, ar putea fi discutabilă opțiunea pentru acestea, de ce aceste surse și nu altele?, dar aici intervine talentul autoarei, care reușește să extragă din izvoare (pe care, în treacăt fie spus, pare că le culege, nu alege), acei indicatori optimi pentru a creiona spiritul perioadei.

Pe de altă parte, opțiunea pentru titlu, dacă lucrarea ar fi pur istorică, ar putea trece drept exagerat de laxă. „Secolul 19” este radiografiat doar în a doua lui jumătate, și mai intens doar pe durata deceniilor ce premerg și cu care debutează *la Belle Époque*. Ca bornă de pornire este luat anul 1866, asupra căruia autoarea revine în prea dese rânduri, exagerându-i factura de rațiune întâie și ultimă pentru modernizarea României, menirea de reper al unei ere noi. În același timp, spectrul de interes se repliază în mare parte în granițele Bucureștiului, iar devreme pronunțata dorință a autoarei de a-i pune în prim-plan nu neapărat pe „[...] cei pe care-i socotim azi foarte importanți. Cei aleși sunt pur și simplu *mostre de viață* de pe planeta secolului 19” și de „a trezi la viață un fel de eroi, cunoscuți sau anonimi [...]” rămâne nematerializată. Actorii construcțiilor Ioanei Pârvulescu rămân din sfera elitelor și celebrităților (fie ele și mai mult postume), un Carol I, un Manole Protopopescu-Pake, C.A. Rosetti, Petre Ispirescu, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Iulia Hașdeu, Vasile Alecsandri, Carol și Ana Davila ș.a. Anonimii anunțați sunt inexistenți. Panorama oferită se reduce la mediul saloanelor, teatrului, „danțului” și „supeului”, la privilegiați, la lumea bună, și deloc la păturile de jos. Chiar și o succintă secțiune ce tratează „Foamea” (p. 52-53) și ce ar fi putut constitui o deschidere către aceste straturi sociale este descrisă prin ochii celor privilegiați. Astfel, e foarte probabil că un istoric pur-sânge ar fi intitulat cartea „În intimitatea elitelor Bucureștiului perioadei 1866-1900”, cu trimitere mai puțin laconică la cuprinsul volumului.

Ar putea intriga, în altă ordine de idei, și anumite criterii ambigue aplicate pentru diferite decantări. De pildă, oamenii perioadei, în capitolul „Cine”, sunt împărțiți în „ei” (bărbați), „ele” (femeile), „copiii lor”, „lumea bună” și „domnii doctori”, iar societatea este cartografiată după această matrice, în care medicii, reprezentați de Carol Davila, constituie o categorie aparte. Însă în cadrul acestei secțiuni va fi vorba cu predilecție despre bolile epocii și spaimile aferente.

Însă, trebuie să o repetăm, aceste rezerve sunt generate doar de conținutul istoric al cărții, unul pe care autoarea încearcă să îl valorifice fără distorsionări, lăsând subiecții să vorbească prin discursurile lor originale. De aceea, nefiind vorba nici pe departe de un roman istoric, considerăm că materialul prim ar fi trebuit supus într-o mai mare măsură instrumentarului istoriografic. Luând de exemplu în calcul definiția lui Nicolae Iorga, cum că „într-o operă istorică sunt patru elemente: material, critică, organizare, stil. Cele dintâi două determină soliditatea și adevărul, celelalte frumusețea”¹, putem conchide că *În intimitatea secolului 19* satisface, în măsura în care poate fi înregimentat producțiilor istorice, aceste cerințe în modul următor: materialul e selectiv, pe alocuri supus privațiunii, critica e cvasi-inexistentă, organizarea e modernă, chiar avangardistă și impresionantă din acest motiv, iar stilul e unul desăvârșit, transformând exercițiul de lectură într-unul extrem de plăcut.

Tudor Roșu

¹ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a III-a, București, 1944, p. 41.